

Η ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στη Ε.Ε.: πολύ καλό για να είναι αληθινό

Του Ιωάννη Καραμελεδά*

Μετά το τέλος των πολέμων στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η Ευρω-Ατλαντική προ-

οπτική προσέφερε στις νεοσύστατες χώρες ένα όραμα ομαλής μετάβασης από το κομμουνιστικό μοντέλο διακυβέρνησης στο αντίστοιχο δυτικό, καθώς και ένταξή τους στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτέλεσε έναν ελκυστικό οργανισμό, που διέθετε την απαραίτητη πολιτική βούληση και τα αναγκαία κεφάλαια για την ανοικοδόμηση των κρατών, που εξήλθαν από το σοσιαλιστικό μπλοκ και τον αιματηρό εμφύλιο πόλεμο. Η ενσωμάτωση των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων [Βόρεια Μακεδονία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Κόσοβο (υπό την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε.), Κροατία, Μαυροβούνιο, Σλοβενία + Αλβανία] στην ΕΕ και στο NATO προσέφερε μια μοναδική διέξοδο εξασφάλισης πολιτικής και δημοκρατικής ομαλότητας, οικονομικής ανάπτυξης, ασφάλειας και δημιουργίας βιώσιμων και λειτουργικών κρατών.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ και το NATO διαβλέποντας τη γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων, εκμεταλλεύτηκαν την ενεργό ανάμειξή τους στις πολεμικές συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία και την έντονη πολιτική και στρατιωτική παρουσία τους στην περιοχή, ώστε να αποκλείσουν κάθε ανταγωνιστική παρουσία, προσφέροντας μια διέξοδο στις βαλκανικές χώρες και υποσχόμενες πολύτιμη βοήθεια (πολιτική, οικονομική, στρατιωτική κ.λπ.), που τόσο ανάγκη είχαν. Το NATO, ως στρατιωτική συμμαχία απέβλεπε στην ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στη δική του σφαίρα επιρροής, ενώ η ΕΕ αντιλαμβανόμενη ότι η περιοχή αποτελεί ευρωπαϊκό έδαφος απέβλεπε στην ενσωμάτωση των Δυτικών Βαλκανίων στον Οργανισμό, ώστε να αποκλείσει κάθε μελλοντική σύγκρουση, η οποία δυνητικά θα απειλούσε τη σταθερότητα και την ειρήνη ολόκληρης

της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Η Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Θεσσαλονίκη το 2003 αποτέλεσε σταθμό στην πορεία των Δυτικών Βαλκανίων προς την ΕΕ, καθώς εκεί οι Βρυξέλλες διακήρυξαν «καθαρά και δυνατά», ότι είναι αποφασισμένες να στηρίξουν την ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων. Από τότε ακολούθησαν πολλές δηλώσεις αδιαμφισβήτητης στήριξης των κρατών αυτών από τους ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ, καθώς και από υψηλόβαθμους αξιωματούχους της. Ωστόσο, η διαδικασία ένταξης είναι επίπονη και μακρά. Η εκπλήρωση των κριτηρίων προσχώρησης και οι προϋποθέσεις που καθορίζονται από τη διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης απαιτούν, όχι μόνο την πολιτική βούληση των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και θυσίες από τους λαούς των. Πράγματι το «όνειρο» έγινε πραγματικότητα για τη Σλοβενία (το 2004 με τη «μαζική» ένταξη 10 ευρωπαϊκών κρατών) και την Κροατία (το 2013, το τελευταίο κράτος που εντάχθηκε στην ΕΕ).

Ωστόσο, 8 χρόνια μετά καταγράφεται μια στασιμότητα στη διαδικασία ένταξης. Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Μαυροβούνιο και Σερβία κατάφεραν να λάβουν καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας, το 2014, 2005, 2010 και 2012, αντίστοιχα.

Από τότε, Μαυροβούνιο και Σερβία ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις ένταξης στην ΕΕ με πολύ αργό ρυθμό εξέλιξης (η Ποντογκόριτσα έχει καταφέρει να κλείσει μόλις 3 διαπραγματευτικά κεφάλαια από τα 33 που έχουν ανοίξει συνολικά και το Βελιγράδι έχει κλείσει 2 από τα 18 κεφάλαια). Τον Ιούνιο του 2018 η Αλβανία και η Βόρεια Μακεδονία έλαβαν το «πράσινο φως» για πιθανή έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις Βρυξέλλες, χωρίς ωστόσο να έχουν ξεκινήσει μέχρι σήμερα, λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικρατεί στις χώρες αυτές, αλλά και εξαιτίας προβληματικών σχέσεων γειτονίας. Η Βοσνία & Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο διατηρούν καθεστώς «δυνάμει υποψήφιας χώρας», καθώς δεν έχουν παρουσιάσει ακόμα την πρόοδο που απαιτείται για τη έκφραση θετικής γνώμης από τις Βρυξέλλες για την έναρξη διαπραγματεύσεων.

Καταγράφεται μια διεθνής διαφωνία, ως προς τον υπαίτιο της καθυστέρησης της ενταξιακής πορείας των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ. Υπάρχει μια μερίδα πολιτικών και ακαδημαϊκών που επιρρίπτουν την ευθύνη στην ΕΕ, ως έναν γραφειοκρατικό οργανισμό που αδυνατεί να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις του απέναντι στα βαλκανικά κράτη. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι οι διαμάχες στο εσωτερικό της ΕΕ και τα

εθνικά συμφέροντα των κρατών μελών λειτουργούν ανασταλτικά ως προς την πρόοδο της ενταξιακής πορείας κάθε χώρας. Ασφαλώς η ΕΕ έχει τις ευθύνες της και μάλιστα δείχνει να τις αναγνωρίζει, κάνοντας την αυτοκριτική της. Καλύτερη απόδειξη γι' αυτό αποτελεί η παρουσίαση μιας ανανεωμένης στρατηγικής για τα Δυτικά Βαλκάνια από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2018. Η μακρά αυτή διαδικασία, οι αναβολές έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων, οι ασφυκτικές πιέσεις για πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις και η διαρκής επιτήρηση των βαλκανικών κρατών από τα όργανα της ΕΕ επιτείνουν ένα κλίμα δυσαρέσκειας των κοινωνιών των Δυτικών Βαλκανίων, οι οποίες προβάλλουν ότι κατά κάποιο τρόπο «εμπαίζονται» από την Ευρώπη. Το γεγονός αυτό χρησιμοποιείται τελευταία από τις Κυβερνήσεις των βαλκανικών κρατών, ως εκβιαστικό μέσο για την επιτάχυνση των διαδικασιών εισδοχής στην ΕΕ, παρά τις εμφανείς αδυναμίες των ως προς τα κριτήρια προσχώρησης.

Το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης, ωστόσο, βαραινεί τα ίδια τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων. Δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει, ότι έχουν καταβάλει μεγάλη προσπάθεια όλα αυτά τα χρόνια, εναρμονίζοντας εν μέρει το θεσμικό πλαίσιο τους και προχωρώντας σε μεταρρυθμίσεις. Παρόλα αυτά παρουσιάζουν ουσιαστικές «δομικές» αδυναμίες, που οφείλονται στην απουσία πολιτικής βούλησης των ηγεσιών των κρατών να εφαρμόσουν το νομικό και θεσμικό πλαίσιο και να τα εκσυγχρονίσουν, επιταχύνοντας τη διαδικασία ένταξης. 18 χρόνια μετά τη Σύνοδο της Θεσσαλονίκης, τα Δυτικά Βαλκάνια εμφανίζουν όλες τις «δομικές

ανωμαλίες» που ουσιαστικά λειτουργούν αποτρεπτικά για την απρόσκοπτη πορεία τους προς την ΕΕ. Δημοκρατικό έλλειμμα, πολιτική αστάθεια, ελεγχόμενα ΜΜΕ και περιορισμοί στην ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων, αδυναμία εφαρμογής των νόμων και έλλειψη κράτους δικαίου, προβληματική δημόσια διοίκηση, νεποτισμός, διαφθορά κρατικών αξιωματούχων και σχέσεις της πολιτικής ελίτ με το οργανωμένο έγκλημα, άνθιση του οργανωμένου εγκλήματος και του λαθρεμπορίου, εκτεταμένο ξέπλυμα μαύρου χρήματος, επικράτηση της παραοικονομίας («black economy»), εκλογικές ατασθαλίες (νοθεία, εξαγορά ψήφων κ.λπ.) συνιστούν τους σπουδαιότερους ανασταλτικούς παράγοντες που προβληματίζουν τις Βρυξέλλες. Εξάλλου, υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις, ότι οι πολιτικές ηγεσίες των Δυτικών Βαλκανίων, ενώ εμφανίζονται αφοσιωμένες στην ευρωπαϊκή πορεία των χωρών τους, στην πράξη δεν την επιδιώκουν, καθώς η εγκαθίδρυση κράτους δικαίου, ισχυρών θεσμών, διαφάνειας και δημοκρατικής τάξης απειλεί τα πολιτικά τους προνόμια, τον έλεγχο της εξουσίας και εν τέλει τα οικονομικά τους οφέλη.

Πέραν των παραπάνω, τα κατάλοιπα του εμφύλιου πολέμου διατηρούν άσβηστο το μίσος μεταξύ των λαών της πρώην Γιουγκοσλαβίας, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας και κυρίως της ΕΕ, για συμφιλίωση. Το μίσος αυτό εκδηλώνεται με εθνικιστική και αλυτρωτική ρητορική, καθώς σημαντικές πολιτικές δυνάμεις διατηρούν τη δυναμική και την απήχησή τους στην κοινωνία, ως υπερασπιστές των εθνικών δικαίων και συμφερόντων. Εξάλλου, στην περιοχή υφίστανται μια σειρά από ανοιχτά ζητή-

ματα που θέτουν σε κίνδυνο την πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια. Το ζήτημα του Κοσόβου για παράδειγμα εμποδίζει την πρόοδο της ενταξιακής πορείας της Σερβίας και του Κοσόβου. Το μήνυμα της ΕΕ είναι ξεκάθαρο «βρείτε τα ή ξεχάστε την Ευρώπη». Επίσης, η Βοσνία & Ερζεγοβίνη συνιστά ένα ομόσπονδο κράτος, με σοβαρές δομικές λειτουργίες, ένα κράτος που διατηρείται ζωντανό εξαιτίας της βούλησης της διεθνούς κοινότητας (δηλαδή ΕΕ και NATO) και κάθε στιγμή δύναται να λειτουργήσει αποσταθεροποιητικά.

Εν κατακλείδι, η ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων συνιστά ένα ιδανικό σενάριο, το οποίο θα εδραίωνε την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή και θα εγγυόταν την οικονομική πρόοδο και ευημερία των λαών. Επιπλέον, θα εξασφάλιζε τη σταθερότητα ολόκληρης της Ευρώπης και θα επέκτεινε τα σύνορα της ΕΕ σε μια περιοχή ιδιαίτερου γεωπολιτικού ενδιαφέροντος και μάλιστα σε μια εποχή που νέοι παίκτες, όπως η Ρωσία, η Τουρκία και η Κίνα κάνουν εντονότερη την παρουσία τους και διεκδικούν επιρροή και ρόλο. Ωστόσο, τα μηνύματα που έρχονται δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, παρά τις δεσμεύσεις των Βρυξελλών, καθώς τα κράτη μέλη είναι διστακτικά. Η πορεία των Δυτικών Βαλκανίων αναμένεται να διαρκέσει πολλά ακόμη χρόνια, εκτός εάν γεωπολιτικές ανακατατάξεις και πιέσεις επιβάλουν την ένταξη τους στην ΕΕ μέσω πολιτικής βούλησης και απόφασης, παρακάμπτοντας τα τεχνικά κριτήρια και τις διαδικασίες.

*Πρόεδρος του «HERMES» Institute of International Affairs, Security & Geoeconomy